

# Ergetowski, Ryszard

---

## "Bibliographie slawischer Publikationen aus der Deutschen Demoratischen Republik. 1968-1972", Heinz Pohrt, Berlin 1974 : [recenzja]

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/2, 352-354

---

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przeszłość historyczna tkwi bardzo często w świadomości współczesnych, którzy szukają w historii precedensów teraźniejszości, tego — co aktualne. Świadomość wspólnej przeszłości stanowi jeden z elementów więzi społecznej.

Z punktu widzenia chronozoficznego interesujące są uwagi na temat czasu. Autor bowiem odróżnia czas tradycji, który jest czymś zupełnie innym niż czas historii. „Czas w tradycji nawraca, powtarza się, nakłada się na współczesność, czas w historii oznacza ruch i zmianę”.

W *Pograniczu historii* można znaleźć wiele krótkich sformułowań i przemyśleń autora — wypowiedzianych jakby na marginesie — na temat historii kultury, a nawet ściślej, historii nauki: genealogii poszczególnych dyscyplin naukowych i ich wzajemnego stosunku, oddziaływania i przenikania.

Otrzymałiśmy książkę ciekawą, inspirującą, napisaną przez historyka zaangażowanego, który „respekt dla odrębności epok wiąże z rozumieniem czasu teraźniejszego, nade wszystko zaś z tym, co czas teraźniejszy łączy z czasem przeszłym niedokonanym”.

cd.

Heinz Pohrt: *Bibliographie slawischer<sup>9</sup> Publikationen aus der Deutschen Demokratischen Republik. 1968—1972*. Berlin 1974, 287 s.

Opracowana przez Heinza Pohrta bibliografia slawistycznych publikacji, które ukazały się w NRD na przestrzeni lat 1968—1972, jest kontynuacją indeksu obejmującego tego rodzaju druki z okresu od r. 1946 do r. 1967. Jednocześnie jest ona wkładem Niemieckiej Akademii Nauk do prac przygotowawczych poprzedzających VII Międzynarodowy Kongres Slawistyczny.

Zaprezentowany tom zawiera 3.496 tytułów, co świadczy zarówno o intensywnym rozwoju badań w zakresie slawistyki u naszych zachodnich sąsiadów, jak i o wysiłku autora, który zdołał zarejestrować i uporządkować, bez pomocy powoływanego zwykle do tego typu opracowań zespołu, tak rozległy materiał; przeprowadził staranną korektę olbrzymiej ilości obcych nazwisk i tytułów (jedynie w kilku wypadkach, jak np. na str. 19, 54, 187, 188, 190 nie udało się uniknąć gramatycznych i ortograficznych potknięć).

Bibliografia w ujęciu H. Pohrta przytacza slawistyczne prace, które ukazały się w NRD, bądź zostały przez tamtejszych autorów ogłoszone za granicą. Dotyczą one takich dziedzin, jak literaturoznawstwo, językoznawstwo, etnografia, historia studiów slawistycznych oraz niemiecko-słowiańskich powiązań kulturowych. Natomiast nie zostały uwzględnione w spisie przekłady, studia z metodyki nauczania języków słowiańskich, podręczniki szkolne, teksty do ćwiczeń oraz słowniki specjalistyczne, bowiem druki z tego zakresu stanowią przedmiot odrębnej rejestracji.

Omawiana bibliografia składa się z następujących działów:

1. Dział ogólny;
2. Języki narodów słowiańskich;
3. Słowiańskie i germańsko-słowiańskie nazewnictwo;
4. Literatura narodów słowiańskich;
5. Ludoznawstwo;
6. Kultura i dzieje ludów słowiańskich;
7. Historia slawistyki i niemiecko-słowiańskie związki kulturalne;
8. Pozycje pozostające poza wymienioną tematyką;
9. Sprawozdania z posiedzeń i sesji oraz doniesienia. Tom zamyka indeks autorów i osób stanowiących przedmiot badań.

Blіszy wgląd w poszczególne części bibliografii nasuwa kilka refleksji. W czytelniku polskim rodzi się wątpliwość, czy prace odnoszące się do języka i literatury litewskiej, bądź łotewskiej należy uwzględniać w rejestrze obejmującym publikacje slawistyczne? Wprawdzie na terenie Niemiec slawistykę niejednokrotnie łączono ze studiami nad tymi dwoma językami, ale czy tradycja ta posiada rzeczowe uzasadnienie? Następna kwestia to umieszczenie takich dialektów jak kaszubski, czy słowiński poza obrębem języka polskiego. I tu

czynnikiem określającym ten podział jest tradycja, ale chyba nie najlepsza. Wydaje się, że w tym wypadku należałoby wspomniane dialekty potraktować jako podrodziały partii obejmującej język polski.

Przeglądając dział dotyczący problematyki polskiej dostrzega się sporą ilość pozycji odnoszących się do słowników i gramatyk. Jest to zjawisko niejako normalne dla niemieckiej slawistyki, wykazującej zawsze większe zainteresowanie dla spraw językowych niż literackich. Zapewne nie bez znaczenia dla takiego właśnie układu jest również istniejąca obecnie łatwość kontaktów między mieszkańcami Polski i NRD. To potrzeby życia codziennego zrodziły konieczność opracowania nowych słowników, podjęcia rozważań nad zawilszymi kwestiami fleksji, czy budowy zdań. Znacznie trudniej natomiast toruje sobie drogę wiedza o literaturze.

Na podstawie bibliografii można się pokusić o stwierdzenie, iż znajomość piśmiennictwa polskiego (szczególnie współczesnego) i zainteresowanie nim, nawet pośród profesjonalistów, jest w NRD znacznie mniejsze w porównaniu z krajami zachodnioeuropejskimi. Podobny wynik otrzymamy zestawiając popularność literatury naszych sąsiadów u nas (wystarczy wspomnieć o przekładach dzieł J. Bobrowskiego, F. Fühmanna, W. Jacho i artykułach im poświęconych) z wiadomościami, jakie posiadają obywatele NRD o aktualnej twórczości w Polsce. Niemniej jednak kilku badaczy, a wśród nich przede wszystkim H. Olschowsky i E. Rechtsiegel, stara się nadrobić to opóźnienie, wypełnić tę lukę, poświęcając swą uwagę analizie twórczości W. Broniewskiego, T. Różewicza, T. Borowskiego; podejmują rozważania nad poetyką romantyzmu, nad artystycznym warształtem nowszej poezji polskiej.

Równie interesujące są takie studia, jak: O. Feyla o niemieckich wydawcach i bibliotekarzach jako popularyzatorach polskiej literatury w XIX i XX wieku na terenie Niemiec; H. Pohrta o dziejach katedry slawistycznej w Uniwersytecie Berlińskim i o pracy w tej uczelni prof. A. Brücknera; A. Hermanna o polskim piśmiennictwie romantycznym, o recepcji naszej literatury w NRD; K. Hermsdorfa o polskich motywach w niemieckiej twórczości w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Obok tych pozycji należy zasygnalizować prace tak zasłużonych autorów, jak H. H. Bielfeldta, F. Krausego, F. Wagnera, A. Willa, J. Kuhnego, G. Krampitz, O. Malleka.

W latach powojennych slawistyka NRD podjęła intensywne badania nad słowiańskimi nazwami geograficznymi spotykanymi na zachód od Odry i Nysy. Szczególnie duże osiągnięcia w onomastycznych dociekaniach mają uczeni: E. Eichler i R. Fischer. Natomiast znacznie skromniej przedstawiają się wyniki penetracji podejmowanych w zakresie kulturoznawstwa. W dziele tym spotyka się jedynie recenzje i omówienia, natomiast brak tu jest prac samodzielnych. Wyjątek stanowią artykuły J. Burszty i R. Reinfussa.

W niniejszym omówieniu położono nacisk na aspekt polski, występujący w „enerdowskiej” slawistyce. Nie znaczy to jednak, że sprawy polskie majoryzują jej zainteresowania. Równie silną pozycję zajmuje tematyka rosyjska, czeska, słowacka i ukraińska. Także badania nad problematyką południowsłowiańską zostały rozbudowane w takim stopniu, że wykraczają poza obszary serbskie, które dotychczas dominowały w niej, spychając na ubocze kwestie innych ludów bałkańskich. W ostatnich czasach obok dawnych zainteresowań językiem staro-bułgarskim szerszego uwzględnienia doczekała się także literatura Bułgarii i Macedonii.

Na specjalną uwagę zasługują prace dotyczące Łużyc. Szczególnie interesujące są rozprawy i materiały ogłaszane przez J. Młynka, J. Cyża, L. Roppela, które ukazują związki między działaczami łużyckimi a polskimi uczonymi w XIX i XX wieku.

Pośród artykułów, ukazujących się w NRD, nie brak i takich, które wyszły spod pióra autorów polskich. Do piszących o niemiecko-polskich związkach w dziedzinie nauki i literatury należą: Z. Brocki, B. W. Januszewski, H. Markiewicz, S. Marczak-Oborski, N. Bojarska, M. Urbanowicz, G. Kozielek, J. Magnuszewski, B. Zakrzewski, J. Krzyżanowski.

Przegląd opracowanej przez H. Pohrta bibliografii slawistycznych publikacji, które ukazały się w ciągu ostatnich lat w NRD pozwala na kilka bardziej ogólnych konstatacji. Przewaga prac językoznawczych nie jest już tak wielka jak pierwotnie. Poczynają się bowiem coraz częściej ukazywać rozprawy z zakresu literaturoznawstwa. Szczególnie frapującym wydaje się być fakt wzrastania zainteresowań (zresztą nie tylko w NRD) współczesną poezją polską. Nie bez znaczenia jest również ilość ogłoszonych pozycji i geograficzny obszar, którego one dotyczą. Zjawiska te są dobrą prognozą dla slawistyki naszych zachodnich sąsiadów. Jest widoczne, że po okresie zastoju w czasie rządu nazistów została ona odbudowana i znowu zaczyna zdobywać tę wysoką rangę, jaką posiadała w nauce europejskiej do lat trzydziestych naszego stulecia.

Ryszard Ergetowski  
(Wrocław)

K. O. May: *Bibliography and Research Manual of history of Mathematics*. Toronto 1973, 818 s.

Omawiana pozycja jest rezultatem prac zespołu kierowanego przez May'a, działającego w ramach University of Toronto. Podzielono ją na dwie części. Dział pierwszy, zawierający wiadomości z zakresu techniki bibliograficznej, jest raczej mało interesujący dla historyków nauki i dlatego dalsze uwagi odnoszą się wyłącznie do działu drugiego, zawierającego bibliografię.

Możliwe są dwie koncepcje bibliografii historii określonego działu wiedzy. Pierwsza polega na zestawieniu piśmiennictwa zajmującego się historią tego działu, druga na zebraniu literatury z zakresu danej nauki, niezbędnej dla historyka. Do tak pojmowanej bibliografii trafią więc nie tylko prace historyczne, ale także prace fundamentalne dla danej nauki i dzieła o charakterze informacyjnym. Obie koncepcje stawiają sobie za cel dostarczenie historykom nauki informacji o interesującej ich literaturze. Różnią się tylko zakresem.

Nieco inne zadania stawia przed swoją *Bibliografią historii matematyki* K. O. May. Ma ona służyć nie tylko historykom matematyki, lecz także matematykom. Wychodząc z założenia, iż nie można obecnie sporządzić międzynarodowej bibliografii matematycznej, autor stara się umożliwić dotarcie do piśmiennictwa z zakresu tej dziedziny poprzez opracowania historyczne (głównie za pośrednictwem ich aparatu naukowego). Jednak nie zawsze prace historyczne są w stanie zapewnić punkt wyjścia dla poszukiwań literatury, omawiającej zagadnienia ściśle matematyczne. Poza tym nie wszystkie zagadnienia posiadają opracowania historyczne. Zdając sobie z tego sprawę autor pisze we wstępie o uwzględnieniu literatury historycznej w szerokim znaczeniu tego słowa, literatury, przy tworzeniu której kierowano się motywami historycznymi, nie precyzując jednak o jakim rodzaju piśmiennictwa mówi. Sądząc z zawartości bibliografii, do szeroko pojętych rozpraw historycznych zaliczone zostały prace przeglądowe, podręczniki, informatory itp. Czy rzeczywiście tak pojęta bibliografia może stanowić dla matematyka dobry punkt wyjścia dla poszukiwań bibliograficznych? Wydawnictwa umieszczone w dziale drugim i trzecim omawianej pracy mogą mu dostarczyć informacji o podstawowej problematyce danego zagadnienia, o jego historii, a także wskazać nazwiska osób, zajmujących się wzmiankowanym zagadnieniem, które są przydatne do poszukiwań za pośrednictwem *Science*